

nim: Lætare, sterilis quæ non paris; erumpe et clama, quæ non parturis, quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum.

sia ex Gentilibus collecta, quæ antea) steriles (eras); erumpe et (præ gaudio) clama, (tu) quæ (hucusque) non parturis, quia multi filii (erunt tibi) desertæ, imo et) magis (multi) quam ejus, (nempe synagogæ), quæ habet virum (scilicet legem mosaicam).

Nos autem, fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus;

Nos autem, fratres, (quicumque) sumus christiani), secundum (seu instar) Isaac, (non autem Ismaelis, non carnis sed) promissionis filii sumus.

Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum; ita et nunc.

Sed, (comparationem longius prosequens dico): quo (seu eodem) modo (quo) tunc is (Ismael), qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum (Isaac) qui secundum spiritum (ex promissionis virtute et ex sterili Sara natus erat); ita et nunc (Judæi Christum et christianos vexant).

Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam et filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ:

Sed (de hac re) quid dicit Scriptura (referens verba Dei ad Abraham loquentis)? «Ejice ancillam et filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ; (ita nec Judæi, qui legis servi esse volunt et Christum persequuntur, erunt hæredes benedictionis, Christianis in Abraham persona promissæ, sed ex hac hæreditate ejicientur).

Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii sed liberæ; qua libertate Christus nos liberavit (utamur; et ne amplius legi sed Christo serviamus).

CAPUT V.

Pergit Apostolus urgere Galatas ut inutile legis veteris jugum rejiciant, ne expertes fiant justitiæ Christi. Deinde a parte dogmatica ad moralem transiens, eos ad christianam vocat libertatem, quam in spiritu et charitate sitam esse docet. Denique docet carnem concupiscere adversus spiritum, et tam carnis quam spiritu opera recenset.

State (igitur firmi in fide et libertate Christi), et nolite iterum jugo servitutis (legis mosaicæ) contineri, (neque circumcisionem, ut consulunt pseudodoctores, accipere).

Ecce ego Paulus (apostolus) dico vobis Ecce ego Pauquiam (seu quod), si circuncidamini, lus dico vobis Christus (seu Christi redemptio) vobis nihil proderit. (Cur enim circuncidi vultis? nonne quia creditis circumcisionem esse necessariam, et baptismum ad justitiam obtinendam non sufficere? atqui hæc persuasio includit contemptum Christi; unde Christus suam gratiam et suæ passionis fructum a vobis auferet. Imo)

Testificor autem rursus omni circumcidenti se quoniam (seu quod), vi circumcisio quæ est respectu Judaismi sicut baptismus respectu Christianismi), debitor (factus) est universæ legis faciendæ (seu observandæ, siquidem circuncisio est tacita legis veteris professio. Quamvis exteriorius christiani appareatis, revera)

Evacuati estis a Christo (seu gratiæ redempcionis ejus expertes estis, vos) qui in Christo, qui in

lege justificamini;
a gratia excidi-
stis.

Nos enim spiri-
tu ex fide spem
justitiae expecta-
mus.

Nam in Christo
Jesu neque cir-
cuncisio aliquid
valet neque præ-
putium, sed fides
quæ per charita-
tem operatur.

Currebatis be-
ne: quis vos im-
pedivit veritati
non obedire?

Persuasio hæc
non est ex eo qui
vocat vos:

Modicum fer-
mentum totam
massam corrum-
pit.

Ego confido in

lege (veteri quæritis unde) justificamini :
a gratia (Christi) excidistis, (ob hanc gra-
vem injuriam illia a vobis illatam recurrendo
ad legem et ejus cæremonias tanquam ad
salutem necessarias. Jam vere christiani
non estis);

Nos enim, (et omnes vere christiani no-
biscum), spiritu (et spirituali vita quæ) ex
fide (procedit vivimus, et ex ea) spem (et
fructum) justitiae expectamus, (nempe
vitam sanctam et vitam æternam; Judæi
vero hanc justitiam non ex spiritu sed ex
cæremoniis legis quærunt; propterea ab
hac justitia excludentur):

Nam in Christo Jesu (seu in Ecclesia
Christi) neque circuncisio aliquid (ad ju-
stitiam) valet neque præputium, sed fides,
(non ea quæ operibus vacua est, sed ea)
quæ (charitate completur et) per charita-
tem (animata) operatur (opera bona et sa-
lutem).

Currebatis bene (in curiculo vitæ chri-
stianæ); quis vos impedivit (in cursu vestro
et vobis suasit) veritati non obedire (et ad
Judaismum abire)?

Persuasio hæc non est (vobis suggesta)
ex eo (Deo Patre) qui (e contra) vocat vos
(ad fidem Filii sui Jesu Christi; sed ex
diabolo (venit et ex ejus asseclis, qui sunt
inter vos quasi)

Modicum fermentum (quod) totam mas-
sam (seu pastam) corruptit. (Attamen)

Ego confido in vobis (et) in Domino (vos

protegente; confido, inquam), quòd (dein-
ceps) nihil aliud sapietis (et creditis quam
quod a Domino per os meum accepistis;
sed ille grex diaboli), qui autem conturbat
vos (et ad Judaismum vult vos converte-
re), portabit judicium (seu pœnam judicio
irrogatam), quicunque est ille (perturba-
tor). Quod de me dictum est, scilicet, quòd
ego apud Judæos Judaismi necessitatem
prædico, ex adversariis ipsis confutare
possum. Nam Judæi Christianismo con-
sentient et Evangelium admittunt, modo
simul cum Evangelio lex vetus admittatur):

Ego autem, fratres, si (verum est quòd)
circumcisionem (ego Judæis, ut volunt isti,
revera) adhuc prædico, quid adhuc (ab iis-
dem Judæis) persecutionem patior? (si,
ut dicunt, circumcisionem simul cum cruce
admittendam esse prædico), ergo evacuat-
um est (et cessat) scandalum crucis (quod
pro eis consistit in eo quòd per crucis
prædicationem abolere legem mosaicam
intendo: atqui hanc prædicationem crucis
ut scandalum habere pergunt; ergo falsum
est, ex ipsis, circumcisionem a me ut
necessariam prædicari. Non solum autem
hoc non prædico; sed etiam, partim ex
amore justitiae, partim ex amore ipsorum
pseudodoctorum quos per castigationem
emendari vellem, dico):

Utinam (puniantur) et (a vestra Eccle-
sia) abscondantur (illi) qui vos (sic) con-
turbant (et a libertate evangelica vos
dejicere conantur)!

vobis in Domino,
quòd nihil aliud
sapietis: qui au-
tem conturbat vos
portabit judicium,
quicunque est ille.

Ego autem, fra-
tres, si circunci-
sionem adhuc
prædico, quid ad-
huc persecutio-
nem patior? Ergo
evacuatum est
scandalum cru-
cis.

Utinam et abs-
condantur qui vos
conturbant.

Vos enim in libertatem vocati estis, fratres; tantum ne libertatem in occasione detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem.

Omnis enim lex in uno sermone impletur: « Diliges proximum tuum sicut te ipsum. »

Quòd si invicem mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consumamini.

Dico autem: Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficiatis.

Caro enim con-

¹ Dices: Cur igitur Christiani, qui sunt liberi, tot legibus et canonibus gravantur? Respondeo; Longe pauciores et multo minus onerosæ, si sacrificiis Iustralibus comparentur, sunt leges Ecclesiæ ad populum spectantes. Canones vero, qui clericorum vitam institunt, si plures sunt, non nisi sponte a clericis accipiuntur: sed ad eorum observiam alii non tenentur, proutdeque nihil ex eis quoad populum concludi potest.

Vos enim (per Evangelium) in libertatem vocati estis; (eam igitur servate, caventes) tantum ne (hanc) libertatem (et a lege exemptionem nimium extendatis, et eam) in occasionem detis (scandali serviendo desideriis) carnis, (quasi nullis praeceptis detenti essetis); sed (ea libertate sic utimini, scilicet), per charitatem (sancti) Spiritus (dignam, vobis succurrите et) servite invicem. (Huic charitati firmiter adhærete);

Omnis enim lex in (hoc) uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum; (et in hoc sermone implice ipsa lex charitatis erga Deum impletur, siquidem eadem lege præscribitur proximum diligendum esse propter Deum).

Quòd, si (vos) invicem mordetis et comeditis (per detractiones vel dissidia, vobis cavendum est et) videte ne ab invicem consumamini; (hic est enim communis obtrectationum exitus, ut utriusque detrahentis et detracti exitio claudatur. Quod malum ut avertatis),

Dico autem (vobis): (Non lege nec carne, sed Dei) Spiritu (vivite et) ambulate; et desideria carnis, (quantumvis vos sollicitent), non perficiatis:

Caro enim concupiscit (et suadet malum)

adversus spiritum; spiritus autem (sancta desideria in nobis excitat) adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur, (ita) ut non (semper) quæcunque vultis illa faciatis: (verbi gratia, velletis non sentire motus concupiscentiae et a motibus charitatis non impediri; hoc autem a vobis non pendet; et illud malorum motuum onus vobis, etiam invitis, sustinere incumbit. Scitote)

Quòd si spiritu (et ejus instinctu liberter) ducimini, (jam) non estis sub lege (nec propter legem terrentem servientes; sed extra, imo et supra legem estis, siquidem spontaneæ et voluntarie facitis quod lex jubet. Atqui facile est dignoscere utrum spiritu an carne ducamini: nam 1º quoad carnem),

Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt: fornicatio, immunditia (qua se homo contra naturam contaminat), impudicitia (in osculis aut gestibus), luxuria (seu quævis libido petulantior),

Idolorum servitus, beneficia (quibus occulte per venenum necantur homines), inimicitiae, contentiones, æmulationes (quæ hominem propter aliorum successum præ livore conficiunt), iræ (seu vindictæ appetitus), rixæ, dissensiones, sectæ (quæ opinionem privatam Ecclesiæ opinioni anteponunt),

Invidiæ, homicidia, ebrietates, commissiones (luxuriosæ), et (alia) his (vitiis) similia, quæ (seu de quibus) prædicto vobis

cupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur, ut non quæcunque vultis illa faciatis.

Quòd si spiritu ducimini, non estis sub lege.

Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt: fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

Idolorum servitus, beneficia, inimicitiae, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ,

Invidiæ, homicidia, ebrietates, commissiones,

ethis similia; quæ sicut (alibi) prædixi, quoniam (seu quòd) prædicto vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. (2º Quoad Spiritum autem):

Fructus autem Spiritus est: charitas, spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

Fructus autem Spiritus est: Charitas, (quæ ipsa fructuum sequentium radix est), gaudium (ex conscientia pura), pax (inimicitis opposita), patientia (in tribulationibus), benignitas (seu morum suavitas), bonitas (qua a nocendo avertimur et ad benefaciendum provocamur), longanimitas,

Mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex.

Mansuetudo (qua quis fit maxime tractabilis), fides (qua quis fidus est promissis), modestia (quæ moderatur omnes actus exteriores et totum hominem recte componit), continentia (seu virtutum omnium complexio qua quis omnes omnium vitiorum illecebras frænat), castitas (qua in eo differt a continentia quòd illa pugnat altera autem manet in pace: atqui) adversus (christianos qui) hujusmodi (fructus sectantur) non est (ulla) lex (que eos redarguat et condemnet; proindeque illi qui sic a spiritu ducuntur sub lege non sunt: haec resumens dico: illi),

Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis;

Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus.

Qui autem sunt (Spiritui) Christi (impulsi), carnem suam crucifixerunt (et compresserunt) cum (omnibus) vitiis et concupiscentiis (ejus: igitur)

Si spiritu (Christi, et interna vita grata) vivimus, spiritu (seu secundum hujus

spiritus ductum) ambulemus (et opere-mur);

Non (autem) efficiamur inanis gloriæ cupidi, (quæ nos quasi bullas inflans vacuos relinquunt, nec efficiamur) invicem (ad rixas nos) provocantes, (nec) invicem aliorum gloriæ et præcellentiae) invidentes.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAPUT VI ET ULTIMUM.

Galatas hortatur Apostolus ad bona opera et præsertim ad beneficentiam in christianos, et ad vitandam gloriam hominum. Gloriationi, quam Judæi in circuncisione ponebant, suam in cruce Jesu gloriationem opponit, dicens: Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi.

(Aliis nolite invidere, inquam; e contra),

Fratres, (invicem vos sustinetе); et, si præoccupatus (seu lapsus) fuerit (aliquis) homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis (et a spiritu ducimini), hujusmodi (hominem) instruite (et restituite tractantes eum) in spiritu lenitatis: (unumquemque vestrum hoc moneo et unicuique dico: sic age cum aliis), considerans te ipsum (esse infirmum, proindeque tibi timendum esse) ne et tu teneris; (quod Deus vulgo permittit fieri erga eos qui peccatoribus immisericordes sunt).

Alter (igitur) alterius onera portate, (proximo compatientes), et sic adimplebitis legem Christi (que fraternalm dilectionem præcipit. Ne proximum duriter tractetis, male confidentes in virtute vestra);

Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu teneris.

Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi:

Nam si quis existimat se aliquid esse, (errat) cum (seu siquidem) nihil (ipse) sit; et (in hac sui ipsius complacentia) ipse se seducit. (Ne quis vestrum, ut Pharisaeus respectu Publicani, vitam, mores, defectus aliorum examinare et redarguere praesumat; in hoc prius immoretur, scilicet):

Opus autem suum probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit et non in altero.

Unusquisque enim onus suum portabit.

Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis.

Nolite errare: Deus non irridetur:

Quæ enim seminaverit homo, hæc (tamen) et metet: (et mementote) quoniam (seu quod) qui seminat (opes suas) in carne sua (delectanda), de carne et metet eor-

Nam si quis existimat se aliquid esse, (errat) cum (seu siquidem) nihil (ipse) sit; et (in hac sui ipsius complacentia) ipse se seducit. (Ne quis vestrum, ut Pharisaeus respectu Publicani, vitam, mores, defectus aliorum examinare et redarguere praesumat; in hoc prius immoretur, scilicet):

Opus autem suum (proprium consideret et) probet unusquisque, (et videat utrum aliquo defectu laboret, an Deo vere placeat); et sic, (si opus suum purum et perfectum esse viderit), in semetipso (gloriari poterit, sed in semetipso) tantum (hanc) gloriam habebit, et non in altero (seu non cum contemptu alterius qui minus perfectus est. Non enim, in die judicii, de vita proximi tui te Christus absolvet aut condemnabit; sed ante tribunal ejus)

Unusquisque enim onus suum (seu priorum sarcinam peccatorum) portabit. (Decet etiam ut de suo)

Communicet autem is (catechumenus) qui catechizatur verbo (catechizantis, et tribuat) ei qui se catechizat (aliquam participationem) in omnibus bonis (suis temporalibus. Et in hac bonorum vestrorum communicatione)

Nolite errare, (nec vos metipos vanis excusationibus fallere): Deus (enim) non (fallitur nec) irridetur:

Quæ enim seminaverit homo, hæc (tamen) et metet: (et mementote) quoniam (seu quod) qui seminat (opes suas) in carne sua (delectanda), de carne et metet eor-

raptionem (quam parit concupiscentia sua, de carne et bene nutrita, et proinde metet mortem æternam; ille) qui autem seminat (opes suas) in spiritu (alendo et acuendo), de spiritu metet (opes spirituales et) vitam æternam. (Igitur omne)

Bonum autem (seu bona opera, præser-tim eleemosynam, simus constanter) fa-cientes (et ab eis) non deficiamus; tempore enim suo (vitæ spiritualis et vitæ æternæ tembus non defi-fructus) metemus (incessanter et) non defi-cientes:

Ergo dum (seminandi) tempus habe-mus, operemur bonum (extendentes ele-me-synam nostram) ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (seu christianos).

Videte qualibus (et quam longis in) lit-teris scripsi vobis mea manu: (unde facile concludere potestis quanto vos amore pro-sequar et quanta sit mihi cura vos a Ju-daismo retrahendi. De judaizantibus hoc vos adhuc monere volo, quod)

Quicumque enim volunt placere in carne (seu in observantia legis et circuncisionis carnalis, et) hi (qui) cogunt vos circuncidi, (sic agunt non propter zelum legis im-plendæ, sed) tantum ut (non displiceant Judæis et sic) crucis Christi persecutionem non patientur. (Non propter zelum legis vos ad circuncisionem cogunt, inquam);

Neque enim (hi) qui circunciduntur, le-gem (ipsi) custodiunt; (illam e contra violant); sed volunt vos circuncidi, ut in car-ne vestra (circuncisa triumphi occasio-

Bonum autem facientes non defi-ciamus; tempore enim suo me-temus non defi-cientes.

Ergo dum tem-pus habemus, o-peremur bonum ad omnes, maxi-me autem ad do-mesticos fidei.

Videte qualibus litteris scripsi vo-bis mea manu.

Quicumque enim volunt pla-cere in carne, hi cogunt vos cir-cuncidi, tantum ut crucis Chri-sti persecutio-nem non patientur.

Neque enim qui cir-cunciduntur le-gem custodiunt; sed volunt vos cir-cuncidi ut in

carne vestra glo-
rientur.

Mihi autem ab-
sit gloriari nisi in
cruce Domini no-
stri Jesu Christi,
per quem mihi
mundus crucifi-
xus est et ego
mundo.

In Christo enim
Jesu neque cir-
cuncisio aliquid valet (ad
christiane vivendum) neque (valet) præ-
putium, sed nova
creatura.

Et quicunque
hanc regulam se-
cuti fuerint, pax
super illos et mi-
sericordia et su-
per Israel Dei.

De cætero nemo
mihi molestus sit;
ego enim stigma-
ta Domini Jesu in
corpo meo por-
to.

Gratia Domini
nostrí Jesu Chri-
sti cum spiritu
vestro, fratres. A-
men.

nem habeant et de eo apud Judæos) glo-
rientur.

Mihi autem absit gloriari (in aliqua re)
nisi in cruce (et fide et redemptione) Do-
mini nostri Jesu Christi, per quem mihi
mundus crucifixus est (ita ut ab eo et ejus
deliciis abhorream), et (propter quem vice
versa) ego (abominor a) mundo (et mun-
danis hominibus. In nulla alia re glorior,
inquam; nam, ut jam dixi),

In Christo *enim* Jesu (et in ejus religio-
ne), neque circuncisio aliquid valet (ad
christiane vivendum) neque (valet) præ-
putium; sed nova creatura (per baptismum
et gratiam Christi renovata plurimum va-
let ad christianam vitam et ad vitam æter-
nam. Hoc scitote)

Et (mementote quòd) quicumque hanc
regulam (quam de justificatione vobis tra-
didi), secuti fuerint, (certiores esse possunt
quòd inde venient) pax (conscientiæ) su-
per illos et misericordia (Dei), et (quo-
que) super Israel (populum) Dei (qui, Ju-
daismo relicto, in Christum crediderit).

De cætero, nemo mihi molestus sit (ro-
gando me utrum Christi an Mosis servus
(sim); ego enim stigmata (seu plagas et
cicatrices pro) Domini Jesu (gloria suscep-
tas) in corpore meo porto, (quibus satis
patet eujus servus sim).

Gratia Domini nostri Jesu Christi (sit)
cum spiritu vestro, fratres, (et vobiscum
maneat in æternum). Amen.

FINIS EPISTOLE AD GALATAS.

EPISTOLA B. PAULI AD EPHESIOS

ARGUMENTUM.

In tribus hujus Epistolæ capitibus tractatur pars dogmatica. In his disputat Apostolus de arcano et beneficio divinæ prædestinationis, mirans l° quòd Deus prædestinaverit nos homines per mortem Filii sui sibi reconciliari; 2° quòd, in hac prædestinatione Judæis verum Deum colentibus Gentes atheas prætulerit; 3° quòd, inter tot hominum myriades, Ephesii aliique pauci fideles hoc prædestinationis beneficio et Evangelii prædicatione donati fuerint. In hac eadem priore parte, de Philosophorum et Judaizantium erroribus disserit et eos carpit. In posteriori parte quæ moralis est, cuique recte vivendi modum præscribit.

Hæc Epistola, sicuti omnes quas in carcere scripsit, obscurior et profundior est. Anno Christi 52 scripta et missa fuit. Ephesus, Asiæ minoris metropolis, idolatriæ et artis magicæ theatrum erat, et in ea insigne fuit templum Dianæ consecratum.
